

BOŞANMA VE BOŞANMIŞ KADINLARIN PSİKO-SOSYAL, EKONOMİK DURUMLARI

Yrd.Doç.Dr.Hacer TOR**

BÖLÜM 1

GİRİŞ

Aile: Kan, yasa ve evlilik yoluyla birbirlerine belirli derecelerde akrabalıkları bulunan hane halkı üyelerinden meydana gelir.

Aile; toplumun temelidir. Toplum ile kişi arasındaki bağı birinci planda sağlama görevini yerine getiren bir sosyal kurumdur. 1

Evlilik, bir kadınla bir erkeğin yeni bir aile meydana getirmek üzere kurduğu ilişkiler bütünüdür. Hukukçular evlenmeyi bir kadınla bir erkeğin yeni bir aile kurmak ve birbirlerine karşı sadakat ve yardımda bulunmak üzere meşru bir şekilde birleşmeleri diye tarif eder.2

Evlilik mutluluğun en güvenilir ölçütü, evde üyeler arasında dengeyi ilişkilerin varlığıdır. Evliliğin ilk yılları dayanışmanın kurulup gelişmesi beklenen önemli yıllardır. Bazı evlilikler daha kurulur kurulmaz sarsıntı geçirmeye başlar. Evlilerin bir kısmı bu sarsıntı sonucunda evliliğe karşı olumsuz duygular geliştirir; evliliğin gerektirdiği samimi birlik ve beraberlikten yoksun olarak evliliklerini sürdürürler, evlilerin diğer kısmı sarsıntı sonucunda boşanmayı tercih ederler.3

* Bu makale yazarın "Boşanma ve Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal, Ekonomik Durumları Üzerine Bir Araştırma" konulu yayınlanmamış doktora tezinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

** G.Ü. Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Aile Bilimleri ve Tüketici Eğitimi Böl. Öğretim Üyesi.

1 DPT. Türk Aile Yapısı Araştırması, Ankara, 1992, s. 2.

2 Türk Kültürüne Hizmet Vakfı, 21. Yüzyılın Eşiğinde Orf ve Adetlerimiz. Türk Töresi, İstanbul, 1985, s. 34.

3 Mürüvvet Bilen, Ailede Sağlıklı İlişkiler, Ankara, 1978, s. 87.

1. Boşanma Tanımı

Boşanma: Evlilik sözleşmesinin sona ermesidir. Ancak ruhsal açıdan, ailenin bölünmesine ya da tümden dağılmasına yol açan ve bütün aile üyelerini sarsan karmaşık bir olaydır. 4

Boşanma, evlilik kadar eski bir kurumdur. Belli bir kültür düzeyine ulaşmış ve evliliği sosyal bir müessese olarak kabul etmiş toplumlarda boşanma hakkı ancak yasa ve geleneklerle kısıtlanmış, fakat boşanma hiçbir zaman kaldırılmamıştır.5

1.1. Çeşitli Ülkelerde Boşanmalar

Endüstrileşmiş Batı toplumlarında boşanmalar, sürekli artış göstermiştir. Bu ülkelerin başında Amerika Birleşik Devletleri gelmektedir. Örneğin 1915 yılında her on evlilikten biri boşanmayla biterken 1974'te her 2.3 evlilikten biri boşanmayla bitmiştir.

Avrupa Topluluğuna üye ülkelere baktığımızda, evlilik müessesesi önemini yitirmeye başlamış, 1970'lerle 1980'lerin başında toplam evlilik sayısında % 20 oranında bir düşüş kaydedilmiştir. Bu ülkelerde evlilik oranının düşmesine rağmen anlaşmalı beraberliklerin arttığı görülmektedir. Bu da evlilik dışı doğum oranını arttırmaktadır. Danimarka evlilik dışı doğumda % 40'lık oranla başı çekmektedir. İngiltere ve Fransa ise 1985 yılında % 20'lik oranıyla benzer bir kanımdadır. Bu ülkeleri Federal Almanya, İrlanda, Hollanda ve Lüksemburg %8-9 izlemektedir. Yunanistan'da ise evlilik dışı doğum oranı % 2'lik bir değer sahiptir.6

4 Atalay Yörökoğlu, Çocuk Ruh Sağlığı, Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara, 1987, s. 3.

5 DİE, Boşanma İstatistikleri, Devlet İstatistik Enstitüsü Yayınları, No: 1448, Ankara, 1990, s. VIII.

6 Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, Aile Politikaları Karşılaştırmalı Ülkeler Panoraması, Ankara, 1991, s. 298.

1.2. Ülkemizde Boşanmalar

Türkiyede (onbinde 3.7) boşanmanın en az olduğu ülkelerden birisidir. Resmi rakamlara göre son 30 yılda boşanma sayısının nüfusa oranı pek değişmemiştir. Ancak, 1988 yılında yürürlüğe giren 3444 sayılı kanunun boşanmalara kolaylık getirmesi nedeniyle, boşanma olaylarında bir artış meydana gelmiştir.

Türk Medeni Kanununa göre boşanma nedenleri 6 başlık altında toplanmıştır.

Bunlar:

- 1) Eşlerden birinin, evlilik dışı cinsel ilişkisi ve aldatması,
- 2) Eşlerden birinin, ötekinin canına kıyma girişimleri ve çok kötü davranması,
- 3) Eşlerden birinin evi terketmesi,
- 4) Eşlerden birinin, onur kırıcı suçlardan hüküm giymesi, onursuz bir hayat sürmesi,
- 5) Eşlerden birinin ağır derecede ruh hastalığı,
- 6) Aşırı geçimsizlik uyumsuzluk, olarak belirtilmiştir.

Medeni Kanunda gösterilen bu 6 sebebe dayanarak eşlerden bir boşanmayı talep edebilir. Karı kocadan birinin talebi üzerinde kanunda belirtilmiş olan bazı sebeplere dayanarak mahkeme kararı ile evlilik bağları çözülebilir.

Ülkemizde boşanma istatistiklerine 1932 yılından sonra rastlanabilmektedir. Aşağıda 1932 yılından günümüze kadar hangi nedenle boşanma olaylarının gerçekleştiği gösterilmektedir.

1932-1942 yıllarında verilmiş olan bütün boşanma kararlarının % 60'ı geçimsizlik, % 21.1 zina %8.7'si terk, % 0.5 akıl hastalığı, % 9.6'sı öteki boşanma nedenlerine dayandırılmıştır. 1946-1952 yıllarında verilen toplam 54.124 boşanma kararında da 32.928'i geçimsizlik, 13.316'sı zina, 4.999'u terk 158'i akıl hastalığı ve 2.725'i diğer boşanma nedenlerine dayanmaktadır ki, yüzde oranı

bakımından geçimsizlik % 60.9; zina % 24.6, terk % 9.2, akıl hastalığı % 0.3 diğer boşanma nedenlerinin toplamı ise % 5'tir.

1990 yılında rakamlarına göre boşanmaların % 91.9 geçimsizlik, % 3.7 terk, % 1.3 zina nedenlerine bağlanmaktadır, diğer nedenlerden dolayı boşanmanın oranı % 3.1'dir.⁷

Ülkemide boşanmaların özellikleri şöyledir:

a) Boşanma olaylarının hemen hemen yarısında çocuksuz ailelerde görülmektedir.

b) Boşanma olaylarının hemen hemen yarısında erkek 25-35, kadın ise 20-30 yaşları arasında bulunmaktadır. Türkiye'de boşanmaların % 48.1 olasılıkla evliliğin ilk beş yılı içinde meydana geldiği dikkate alınır, kadın yaş grubundaki düşüklük aslında kadının evlenme yaşının düşük olmasından ileri gelmektedir. Boşanan çiftlerin % 76.0'sunun ikametgah yeri şehirdir.⁸

1.3. Boşanmanın Aile Bireyleri Üzerindeki Etkileri

Boşanma aile bireylerini ve çevrelerini ilgilendirdiği kadar yarattığı sonuçlar itibariyle toplumları ilgilendirmektedir.

Evliliğin saygın bir kurum olarak varlığını sürdürdüğü toplumlarda olumsuz nitelenen boşanma, insan hayatında önemli bir stres kaynağıdır. Boşanmış kişilerle yapılan araştırmalar boşanma süreci içindeki kişilerde uyku ve beslenme bozuklukları başgösterdiği, içki ve sigara kullanımının arttığını, iş veriminin azaldığını, kendini yetersiz bulma, yalnızlık hissi ve kaygı gibi olumsuz ruh durumlarının çoğaldığını ortaya koymuştur.

Yine yapılan araştırmalarda; boşanan kişinin birçok alandaki değişikliklerle de baş etmek zorunda kaldığı ileri sürülmüş ve çiftin birbirine yabancılaşması ile ilgili duygusal boşanma, hukuki sorunlarla ilgili kanuni boşanma, para mal sorunlarıyla ilgili eko-

7 . DİE. Boşanma İstatistikleri, a.g.e., s. VIII- 6.

8 DİE. Boşanma İstatistikleri, a.g.e., s. VIII-6.

nomik boşanma, çocukların velayeti ile ilgili ana-baba olarak boşanma, arkadaşlıklar ve sosyal faaliyetlerde meydana gelen değişikliklerle ilgili sosyal boşanma ve yeniden bağımsızlık kazanarak kendini bulma sorunlarıyla ilgili psikolojik boşanma olarak altı ayrı ayrı boşanma olayı belirlenmiştir. Bohannon'a göre boşanmanın kişiyi karmaşaya ve kaygıya sürüklemesinin nedeni, bu altı değişimi birden içermesidir.⁹

Fakat boşanma olayları kadınları ve çocukları çok fazla etkilemektedir. Boşanma, çocuğun gelişmesinde en önemli etken olan "tam aile" ye son veren ve çocuklar üzerinde bütün bir hayat boyu etkilerini duyurabilecek bir olaydır. Boşanmayla birlikte bir taraftan öbür tarafa gidip gelen çocuk sevgi ve bağlılık hissinin parçalandığını hissedecek ve çeşitli psikolojik bunalımlar içinde kendini bulacaktır. Konu ile ilgili bir çok çalışma, boşanma ile parçalanmış aile çocuklarında yüksek oranda psikolojik düzensizlikler ve suça eğilimler tesbit etmiştir.¹⁰

1.3.1. Boşanmış Kadınların Psiko-Sosyal ve Ekonomik Durumları

Boşanma ilk bakışta mutsuz evliliklerin bitirilmesiyle birçok sıkıntı ve acıların giderilmesi, problemlerin çözülmesi olarak görünse de, yeni problem ve sıkıntıların meydana gelmesine neden olmaktadır.

Nafakaya bağlı olarak ekonomik sıkıntılar, çocukların velayeti ve ortak malların paylaşımı, boşanma sırasında yaşanan problemler, eşlerin psiko-sosyal durumlarını önemli ölçüde etkiler. Bu etkilenme boşanan kişilerin yaşlarına, cinsiyetlerine, eğitim ve gelir seviyelerine, çocuk sayısına, velayete verilen çocuk sayısına, evli

9 Samira A. Atakan, "Boşanma Sürecinde Yaşanan Evreler", Psikoloji Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 21, 1987, s. 7.

10 Rıdvan Cebiroğlu, "Boşanmış Aile Çocuğunun Ruhsal Durumu" (Üçüncü Ulusal Psikiyatri ve Nöroloji Bilimler Kongresi) Ankara, 1977, s. 35.

kalınan süreye, boşanma sonrası geçen süreye ve boşanma nedenine göre farklı düzeylerde olmaktadır. 11

Boşanma sırasında ve sonrasında kadınlar psikolojik, ekonomik ve sosyal yönden birçok problemle karşı karşıya kalmaktadır.

1.3.1.1. Psikolojik Problemler

Boşanmış bireylerin ekonomik güçlüklerle karşılaşması, sosyal etkinlik ve desteklerinin azalması, bu karşılık bağımlı çocukların sayısının ve ebeveyn sorumluluklarının artması, depresyon ihtimalinin evlilere kıyasla daha fazla olmasına yol açmaktadır. Suçluluk, değersizlik, çaresizlik, günlük faaliyetlerde azalma, uyku ve yemek düzeninin bozulması gibi depresyonun değişik yönleri özellikle boşanmış kadınlarda çok belirgindir. Öte yandan bir evlilik hayatının bitmesinin ardından, çocukların velayetini üstlenen, toplumsal baskılar nedeniyle, cinsel dürtülerini bastıran boşanmış kadınlarda histerik ve obsesif reaksiyonlarda daha fazla görülmektedir. 12

Boşandıktan sonra yaşanan ruhsal ve duygusal problemler yaşa göre önemli farklılıklar göstermektedir. Yapılan araştırmalar yaşlı kadınların boşanmaya uyum sağlamalarının gençlere göre daha zor olduğunu ortaya koymuştur. Çok uzun bir süre sonra yeniden tek başına kalmak, insanın kendine olan güvenini ve saygısını azaltmaktadır. Ayrıca daha ileri yaşlarda boşananların yeniden evlenebilme, kendisi için yeni bir hayat kurma, sosyal etkinliklere katılma şansları gençlerden azdır.13

11 Çiğdem Arkan, B. Aygör, G. Başıbbülükoğlu, Y. Karaca, H. Eraslan: "Boşanmanın Kadın ve Erkekler Üstündeki Etkileri", XXI. Ulusal Psikiyatri ve Nörolojik Bilimler Kongresi, 15-21 Ekim 1989 Mersin. Türkiye Ruh Sağlığı ve Tedavi Vakfı Yayınları: 1, Ankara, 1989.

12 Rasim Adası, Medikal Psikoloji, İstanbul, 1977, s. 645

13 R.M. Courts, A. Socks, "The Need For Crisis Intervention During Marital Separation", Social Work, 30.2.1985, s. 146-150.

Boşanmış olan anneler evli olanlara kıyasla daha çok kaygılara maruz kalırlar. Çocuk yetiştirmenin büyük sorumluluğu, ev ve iş ilişkilerini ayarlayabilmek için aşırı yüklenme gibi durumlar kaygı düzeyini arttırabilir. Tam ailelerde baba ile yardımlaşarak yapılan işler, mali yük cinsel problemler, sosyal ve duygusal desteğin olmayışı yalnızlık duygusu, öz saygının kaybı yine anneyi zorlayabilir. Bunlara ek olarak, yalnız anneler çocuklarında disiplin kurmakta güçlük çekmektedirler. 14

Ayrıca velayeti üstlenen annelerin gelirlerindeki azalma yoğun duygusal ve ruhsal problemler yaratmaktadır. Çocuklarda boşanmanın ekonomik sonuçlarından etkilenmektedir. Yetersiz geliri olan boşanmış aile çocuklarının yeterli bir gelire sahip boşanmış aile çocuklarına göre daha depresif oldukları bulunmuştur. 15

1.3.1.2. Sosyal Problemler

Boşanmanın ardından bireyleri sosyal ilişkilerinde de çeşitli değişiklikler olmaktadır. Bunlar çevrenin, arkadaşların ve aile üyelerinin davranışlarındaki değişikliklerdir. Boşanmış kadınların çoğunluğunun (% 58.5) boşandıktan sonra kendilerine destek olanların ilişkilerinin azalmazından yakınmaktadır.

Araştırmaların hemen hemen tümü kadınların, gerek boşanma esnasında, gerekse boşandıktan sonra yalnızlık duygusunu yoğun olarak yaşadıklarını göstermektedir. 16

Boşanmış kadınlar, toplum içinde erkeklerden daha çok zorlanmaktadır. Toplumumuzda boşanmış kadınlara biraz değişik tarzda bakıldığı da gerçektir. İnsanlara biraz güler yüz gösterse

14 S.A. Hlyold, C.D. Zick, "Divorce At Mid and Later Life. Does The Empirical Evidence Support The Theory?" Journal of Divorce, 9.3.1986, s. 89-102.

15 S.K. Haseknecht, Slathanna, A. "The impact of Singlehood Career Patterns of Professional Women". Journal of Marriage and The Family, 49.2. May 1987, s. 353-366.

16 R.S. Wişeman, "Crisis Theory and The Process of Divorce" Social Casework, 50, 1975, s. 205-12.

bunun yanlış yorumlara sebep olacağını düşünen kadın, sosyal faaliyetlere katılamaz ya da çok az katılır. 17

Evli kalınan sürenin artması, belli bir hayat tarzı alışkanlığına yol açabilir. Sözgelimi erkekler, uzun süreli bir evliliğin ardından günlük faaliyetlerini (Örn: evişi, alışveriş vb.) tek başlarına yerine getirmede zorlanabilirler. Ayrıca uzun süreli evliliklerde kurulna sosyal ilişkiler ağı boşanmayı takiben bozulabilir. Bireylerin o zamana kadar "çift" olarak kurdukları dostluklar zayıflayabilir veya tamamen kopabilir. Uzun yıllar bir eş olarak çeşitli rol ve sorumlulukları üstlenmiş olan fertlerin birden bire bundan ayrılması bir kimlik krizine dahi yol açabilir.

Yapılan araştırmalar, boşanmış kadınların daha çok evli çiftlere dayalı sosyal bir çevrede oldukça kısıtlı sosyal hayatlarının olduğunu göstermiştir. 18

1.3.1.3. Ekonomik Sebepler

Kadınların ekonomik bağımsızlıklarını elde ettiği ülkelerde boşanmalar daha sık görülmektedir. Zira anlaşmazlık ortaya çıkınca kadın geçimi için kocasının eline bakmadığından dolayı kolayca boşanma yoluna gitmektedir. Bizde kadınların büyük çoğunluğu ekonomik bakımından kocalarına bağlı ve geçim bakımından onların eline bakan insanlar durumundan oldukları için, boşanınca ortada ve yoksul kalmaktan kormakta ve bu nedenle de boşanmayı istememekte, eğer kocaları boşanma davası açmışsa kadınlar elden geldiğince, bu davayı uzatma çabasına düşmektedir. 19

Yapılan araştırmalara göre boşanma ekonomik bakımdan kadınları erkeklerden daha çok etkilemektedir. Evliliğin çözülmesinden sonra kadınların ekonomik durumlarında bir

17 Akkadın, Yıl: 10, Sayı 51, Temmuz-Ağustos, 1992, s. 18

18 Zülfiyar Özkan, Türkiye'de Boşanmaların Sebep ve Sonuçları (Yayınlanmamış Doktora Tezi) İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 1989.

19 Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, Ailenin Çilesi Boşanma, Çağdaş Yayınları, İstanbul, 1973.

kötüleşme olmaktadır. Boşanan kadınların % 73'ünde hayat standardında ekonomik duruma bağlı olarak bir düşme meydana gelmektedir. Bunun başlıca nedenleri kadının işsizliği ya da düşük gelirli işlerde çalışması, kendi geliri dışındaki desteklerin (nafaka, sosyal yardım gibi) yetersiz ve düzensiz oluşudur. 20

Boşandıktan sonra karşılaşılan ekonomik güçlükler intihar ihtimaline de artırmaktadır. İntihar ihtimali cinsiyete göre farklılaşmaktadır. Erkekler "yakın ilişki kaybı", kadınlar ise "ekonomik kayıplar" nedeniyle daha fazla depresyona girmekte ve intihara teşebbüs edebilmektedir. 21

BÖLÜM 2

EVREN VE ÖRNEKLEM

Türkiye'de boşanmış kişilere ve yakınlarına yönelik hizmetlerin geliştirilebilmesi, öncelikle bu konuda araştırma yapılmasına bağlıdır. Ancak bu konuda yapılan araştırmalar yok denecek kadar azdır. Bunun başlıca nedeni, sağlıklı bir örneklem belirleyecek ortamın bulunmamasıdır. Mahkemeler kanalıyla boşanmış kişilere ulaşmak hemen hemen mümkün değildir. Adli makamlar "gizlilik" gerekçesiyle adres vermekte kaçınmaktadır. Ayrıca boşanmış kadınların anket uygulamalarına katılmalarında çekingen davranışları konu ile ilgili çalışmalarını sınırlı kılmaktadır.

Yapılan az sayıdaki araştırmalardan biri Aydınalp (1981)'in araştırmasıdır. Bu araştırma orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki 66 boşanmış kadın ve erkek üzerinde gerçekleştirilmiştir.

20 S.J. Bahr, Ricks, S.S. "Increasing The Economic Well Being of Separated Divorced and Widowed Women Over Age Thirty", Policy Studies Review Spring, Vol. 8, No: 3, 1989, s. 689-703.

21 E.G. Menaghan, Liberman, M.A. "Changes in Depression Following Divorce: A Panel Study". Journal of Marriage and The Family, 487.2, 1986, s. 319-328.

Boşanmalara ilişkin bir başka araştırma da Arıkan ve arkadaşları (1989) tarafından gerçekleştirilmiştir. Boşanmış kişilerin ruhsal be-lirti gösterme düzeylerini inceleyen bu araştırma, Ankara'daki tüm üniversitelerle Milli Eğitim Bakanlığının izniyle ilk ve orta de-receli on okulda sürdürülmüştür. Bu kurumlarda tam sayımla be-lirlenen boşanmış personel (62)araştırmanın veri kaynağı olmuştur.

Alt-sosyo ekonomik düzeyde boşanmış kadınların psiko-sosyal durumları üzerinde 180 kadın üzerinde yapılan bu araştırma Çığdem Arkan tarafından gerçekleştirilmiştir.

Yukarıdaki araştırmalardan da anlaşılacağı üzere bu konudaki örneklem sayısı son derece sınırlıdır.

Biz bu araştırmayı ilk olarak düşündüğümüzde Ankara ken-tinde alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeydeki boşanmış kadınların psiko-sosyal ve ekonomik sorunlarının karşılaştırmalı olarak incelenmesi üzerinde durmuştuk. Ancak Adalet Bakanlığı, boşanmış kişilerin isim ve adreslerinin gizli kalacağı gerekçesiyle bu kişilerin isim ve adreslerini vermemiştir. Bu nedenle her sosyo-ekonomik düzeydeki kadınları kapsayan genel bir liste oluşturulamamıştır. Adalet Bakanlığının boşanmaları ke-sinleşmiş bireylerin isim ve adreslerini saklı tutulması yönündeki görüşü, araştırmanın daha kapsamlı yürütülmesini engellemiştir.

Ayrıca bu araştırma için adliye kayıtlarındaki boşanmış kadınların adreslerinden yararlanılmak istemiştir. Fakat boşanmaları kesinleşmiş kadınların isim ve adreslerinin saklı tu-tulması nedeniyle adliye kayıtlarından adres alınamamıştır.

İsteğimizi Çankaya Nüfus Müdürlüğüne bildirerek, bu adresleri sadece bilimsel çalışmada kullanacağımıza inandırdıktan sonra, adliyeden gelen dosyaların bir nüshalarına bakabilme imkanı sağlamıştır. 1992 yılı sonuna kadar Çankaya nüfus müdürlüğüne son 10 yılda intikal eden dosyalar taranarak 780 tane boşanmış kadının adresleri tesbit edilmiştir. Tesbit edilen bu adreslere

hazırlanan anket formları postalanmıştır. 1992 Ekim başından pos-talanan anket formlarından, 15 Aralık tarihine kadar geçen sürede ancak 660 anketin cevabı alınmıştır. Dolayısıyla toplam 660 boşanmış kadın araştırma kapsamına alınmıştır.

Araştırmada kullanılan veri toplama aracı, araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Hazırlanan soru kağıdı, Eylül 1992'de 25 tane boşanmış kadın üzerinde yapılan bir ön deneme ile gözden geçirilmiştir. Ön deneme sonunda çok bilgin değişikliklerin ge-rekmediği anlaşılmış ve bazı küçük değişikliklerden sonra soru kağıdı kullanıma hazır hale getirilmiştir.

BÖLÜM 3

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde boşanmış kadınları tanıtmak amacıyla kadınların yaşları, eğitim durumları, çalışma durumları, çocuk sayısı gibi bil-gilere yer verilmiştir.

Tablo 1: Kadının Yaşı

Yaş	Sayı	%
20-24	60	9.09
25-29	120	18.18
30-34	156	23.64
35-39	144	21.82
40-44	108	16.36
45-49	48	7.27
50+	24	3.64
Toplam	660	100

$$x=34.73 \quad s=8.33 \quad SH=0.79 \quad \min=20 \quad \max=50$$

Tablo 1'de kadınların yaşları araştırılmıştır. Tablo görüldüğü gibi kadınların % 23.64'ü 30-34 yaş grubunda yer almaktadır. 35-40 yaşları arasında yer alan kadınların oranı % 21.82'dir. 25-29 yaşları arasında olanların oranı % 9.09 olup bunu 40-44 yaşlarında olanlar takip etmektedir. Araştırmaya katılan kadınlardan 45-49 yaşları arasında ve 50 yaş üzerindeki olan kadınların sayısı oldukça düşüktür. Kadınların eğitim durumları da Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Kadının Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Sayı	%
Okur yazar değil	12	1.81
Okur yazar	24	3.63
İlkokul mezunu	96	14.54
Ortaokul ve dengi okul	120	18.18
Lise ve dengi okul	192	29.09
Yüksek okul	216	32.72
Toplam	660	100

Araştırmaya katılan kadınlardan yüksek okul mezunu olanların oranı % 32.72 bulunmuştur. Lise mezunu olanların oranı %29.09 olup bunu sırasıyla % 18.18 oranıyla ortaokul mezunları takip etmekte, ilkokul mezunlarının oranı % 14.54, okur yazar olanların oranı % 3.63 ve okur-yazar olmayan kadınların oranı % 1.81'dir.

Tablo 3: Sahip Olunan Çocuk Sayısı

Çocuk Sayısı	Sayı	%
Çocuksuz	192	29.09
1 çocuklu	276	41.82
2 çocuklu	108	16.36
3 çocuklu	72	10.91
4 ve daha fazla	12	1.82
Toplam	660	100

x=1.62 s=0.87 SH=0.10 min=1 max=4

Boşanmış kadınların yalnızca % 29.09'u çocuksuzdur. Tabloda da görüleceği üzere kadınların % 41.82'si 1 çocuğa sahiptir. % 16.31'nin ise iki tane çocuğu vardır. Üç ve dört çocuğu olanların oranı ise % 12.73'dür. Araştırma kapsamına girenlerin çoğunluğunun (% 70.91) çocuksuz veya bir çocuklu oluşu bazı araştırma sonucuyla aynıdır. (Aydınalp 1981: 3, Tepe 1981: 98). Bu durum aynı zamanda Türkiye genelindeki durumla paralellik göstermektedir.

Çocukların yaş durumları Tablo 4'de gösterilmektedir.

Tablo 4. Çocukların Yaşları

Yaş	Sayı	%
1-5	192	40.51
6-10	120	25.31
11-15	84	17.72
16-20	48	10.13
20+	30	6.33
Toplam	660	100

Araştırmaya katılan kadınların sahip olduğu çocukların yaşlarının dağılımı şöyledir: Çocukların % 40.51'nin yaşları 1-5 yaş arasındadır, % 25.31'inin yaşları ise 6-10 arasında, % 17.72'sinin yaşları ise 11-15 olup, % 10.13'ünün yaşları 16-20 yaş arasındadır.

Tablo 5: Evlilik Süresi

Süre	Sayı	%
1 yıldan az	12	1.82
1-5 yıl	300	45.45
6-10 yıl	204	30.91
11-15 yıl	36	5.45
16-20 yıl	84	12.73
20+	24	3.64
Toplam	660	100

x=8.42 N=660 s=4.22 SH=0.40 min=1 max=20

Tablo 5'te görüldüğü gibi boşanmaların % 78.18'i evliliğin ilk on yıl içinde görülmektedir. Devlet İstatistik Enstitüsü (1990: VIII) verilerine göre ülkemizde boşalmalar daha çok 10 yıla kadar gerçekleşmekte; daha sonraki yıllarda nisbeten azalmaktadır. Tablo 10 sonuçlarıyla Devlet İstatistik Enstitüsünün sonuçları birbirine paraleldir. (Aydınalp 1981: 105; Arıkan 1992:89). Araştırmalarında on yıl kadar süren evliliklerin ardından gerçekleşen boşanma sonuçları ile araştırmamızın sonuçları birbirine paraleldir.

Tablo 6: Kadın Evlilik Yaşı

Yıl	Sayı	%
+16	36	5.45
17-20	216	32.73
21-24	240	36.36
25-29	96	14.55
30-34	48	7.27
35+	24	3.64
Toplam	660	100

$x=22.53$ $N=660$ $s=4.69$ $SH=0.44$ $min=16$ $max=35$

Tabloda da görüldüğü gibi 21-24 yaşları arasında evlenen kadınların oranı % 36.36'dır. Bunu sırayla 17-20 yaşlarında evlenenler % 32.73, 25-29 yaşlarında evlenenler % 14.55 oranıyla izlemekte, 30-34 yaşlarında evlenenlerin oranı % 7.27'dir. 16 yaşında ve daha küçük yaşlarda evlenenlerin oranı ise oldukça düşüktür (% 3.64).

Görüşülen kadınların ortalama evlilik yaşı 22'dir. Bu da Türkiye ortalamasının üzerindedir. Bunun sebebi de görüşülen kadınların çoğunun tahsil seviyesinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Tablo 7: Evdeki Problemlerin Başlama Zamanı

Zaman	Sayı	%
Evlendikten kısa bir süre sonra	432	35.45
Evliliğin ortalarında	120	18.19
Evliliğin sonlarında	108	16.36
Toplam	660	100

Tablo 7'de geçimsizliğin ne zaman başladığı gösterilmiştir. Araştırma kapsamına giren kadınların % 65.46'sı evlendikten kısa süre sonra evlerinde geçimsizliğin başladığını belirtmiştir. Evlilikte geçimsizliğin çoğunlukla kısa süre sonra başlamasında hem evliliğin kuruluş biçiminin, hem de evlenme nedeninin payı olabilir. Başlangıçta yetersiz bilgiyle kurulan bir evlilikte eşler birbirleri hakkındaki bilgileri en hızlı ve yoğun biçimde evliliklerinin ilk yıllarında toplamaktadırlar.

Tablo 8: Geçimsizlik Çıkan Konular

Geçimsizlik çıkan konular	Sayı	%
Kocanın işsizliği	30	4.6
Maddi sıkıntılar	108	14.63
Kocanın içki ve kumarı	150	20.33
Dayak ve kıskançlık	120	16.26
Kocanın başka kadınlarla ilişkisi	60	8.13
Karı kocanın tahsillerinin farklılığı	24	3.25
Eşlerin farklı kişilik yapısı	48	6.50
Akrabalarla ilişkiler	96	13.00
Çocuksuzluk	24	3.25
Çocukların bakımı ve yetiştirilmesi	48	6.50
Kocanın ruh hastalığı	12	1.63
Açıklamak istemeyenler	18	2.44
Toplam	738	100

Geçimsizlik ne zaman başlamış olursa olsun, çok değişik nedenlere dayanmaktadır. Tablo 8'de görüldüğü gibi kadınlar tarafından en fazla belirtilen geçimsizlik nedeni kocanın içki ve kumarıdır. İkinci sıradan kocanın karısını dövmesi ve kıskançlık üçüncü sırada ise geçim sıkıntısı yer almaktadır. Bunların ardından akrabalarla ilişkiler ve kocanın evlilik dışı ilişkisi gelmektedir.

Tablo 9: Boşanma Kararı Karşısında Kadının Ailesinin Tutumu

Ailenin tutumu	Sayı	%
Boşanmaya karşı çıkanlar	324	49.28
Boşanmayı uygun bulanlar	240	36.36
Boşanmaya hiç karışmayanlar	60	9.09
Diğer (cevapsız)	36	5.45
Toplam	660	100

Boşanma kararı karşısında ailenin davranışları araştırılmaya çalışılmıştır (Tablo 9). Boşanmayı uygun bulanların oranı %36.36 olarak bulunmuştur. Boşanmaya karşı çıkanların oranı ise %49.28'dir. Boşanma olayına hiç karışmayanların oranı ise %9.09'dür.

Tablo 10: Mahkemeye Başvurulun Boşanma Nedeni

Sebep	Sayı	%
Şiddetli geçimsizlik	570	86.36
Terk	36	5.45
Akıl ve ruh sağlığı	18	2.73
Cürüm ve haysiyetsizlik	12	1.82
Zina	24	3.64
Toplam	660	100

Boşanma aşaması mahkemenin boşanmaya karar vermesiyle sona ermektedir. Böylece eşler yasal olarak da ayrılmaktadır. Mahkemenin boşanmaya karar vermesi, açılan davada ileri sürülen nedenle ilişkilidir. Bundan dolayı mahkeme tarafından verilen kararın nedeni öğrenilmek istenmiştir.

Tablo 10'da görüldüğü gibi davaların % 86.36'sına mahkeme şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanma kararı vermiştir. Bu sonuç, Türkiye genelindeki durumla paraleldir.

Tablo 11: Boşandıktan Sonra Geçen Süre

Süre	Sayı	%
-1	24	3.46
1-5 yıl	384	58.18
6-10 yıl	180	27.27
11-15 yıl	48	7.27
+16	24	3.46
Toplam	660	100

Tablo 11'de boşandıktan sonra geçen süre görülmektedir. Kadınların boşanmalarının üzerinden beş yıla dek süre geçmiş olanlarının oranı %61.64'tür. 6-10 yıllık bir süre geçmiş olanların oranı %27.27'dir. 11 ve daha uzun süre geçmiş olanların oranı ise % 10.73'dir.

Tablo 12: Boşanma Esnasında Kadını En Çok Düşündüren Konular

Konular	Sayı	%
Bir işle çalışmadığı için maddi sıkıntı çekme korkusu duyanlar	168	20.00
Nerede ve kiminle kalacağı konusunda endişe duyanlar	160	21.43
Çevresindeki insanlar nasıl karşılar diye düşünenler	264	31.43
Çocuklarının geleceğinden endişe duyanlar	108	12.86
Kocasının tehdit ve baskısından korkanlar	30	3.57
Çocuklarından ayrılmanın endişesini duyanlar	18	2.14
Yeni bir hayata başlama konusunda endişeli olanlar	36	4.29
Psikolojik olarak çocukların nasıl etkileneceğini düşünenler	36	4.29
Toplam	840	100

Boşanma esnasında kadını en çok düşündüren konuların başında çevresindeki insanların nasıl karşılayacağını düşünenler % 31.43 oranıyla ilk sırada yer almaktadırlar. Nerede ve kiminle kalacağı konusunda endişesi olanların oranı % 21.43'dür. Bir işte çalışmadığı için maddi sıkıntı çekmekten korkanların oranı % 20 olarak bulunmuştur. Çocuklarına kimlerin bakacağını düşünen kadınların oranı % 12.86'dır. Kocanın tehdit ve baskıları, yeniden bir hayata başlama, çocuklarından ayrılma, psikolojik olarak çocuklarının nasıl etkileneceğini düşünenlerin oranı oldukça düşük olarak bulunmuştur.

Boşanma aşamasında kadının en çok düşündüren konular ekonomik sıkıntılar, çevredeki insanların düşünceleri, geleceğinin belirsizliği ve çocuklarının durumlarıdır. Toplumda "tek başına", hayat mücadelesini sürdüreceği konusu, kadınları geleceği ile ilgili olarak belirsizliklere itebilmektedir. Toplumun boşanmış kadına kötü gözle bakması da boşanma aşamasında kadını sıkıntıya düşüren başlıca konulardan birisidir. Toplumun pek çok kesiminde boşanmış kadınların olumsuz değerlendirildiğini gören

kadının kendisi de, "evli" statüsünden "boşanmış" statüsüne geçince benzer biçimde değerlendirilmek endişesi duyabilir.

Tablo 13'de araştırmaya katılan kadınların boşandıktan sonra karşılaştıkları en önemli problemlerinin neler olduğu görülmektedir.

Tablo 13: Boşandıktan Sonra Karşılaşılan En Önemli Problemler

Problemler	Sayı	%
Ekonomik sıkıntı	150	22.73
Yalnızlık	168	25.45
Çevrenin baskısı	156	23.64
Çocukların bakımı ve geleceği ile ilgili sıkıntılar	36	5.45
Toplam	660	100

Tabloda da görüleceği gibi problemler belli başlı dört altında toplanabilir. Alınan cevaplara göre, birinci sırada çocukların bakımı ve geleceğiyle ilgili sıkıntılar yer almaktadır (%28.18)

Tablo 14: Boşandıktan Sonra Karşılaşılan Sağlıkla İlgili Sıkıntılar

Sıkıntılar	Sayı	%
Gerginlik yaşayanlar	252	28.97
Çeşitli korkuları olanlar	150	17.24
Geceleri uyuyamayanlar	132	15.17
Solunum sistemi rahatsızlığı çekenler	84	9.65
Sindirim sistemi rahatsızlığı çekenler	60	6.90
Depresyona girenler	156	17.93
Evliliklerinde bütün bu sıkıntıları çekenler ve boşandıktan sonra geççenler	24	2.76
Cevapsız	12	1.39
Toplam	870	100

Boşanan kadınların % 28.97'si boşandıktan sonra uzun bir süre gerginlik yaşadıklarını belirtmişlerdir. %17.93'ü boşandıktan sonra depresyona girdiklerini, %17.24'ü ise boşandıktan sonra çeşitli korkuları, %15.27'si uyku sistemlerinde bozulma, % 9.65'i de solunum sistemlerinden rahatsızlık çektiklerini, % 6.90'u da sindirim sistemi rahatsızlığı çektiğini belirtirken, % 2.76'sı da boşandıktan sonra bütün sıkıntılarının geçtiğini belirtmiştir.

Tablo 15: Geçim Kaynağı

Geçim Kaynağı	Sayı	%
Kendisi çalışarak hayatını kazananlar	576	87.27
Kardeşleri bakanlar	24	3.64
Ana ve babası bakanlar	36	5.45
(Diğer) Arkadaşlarıyla birlikte yaşayanlar	24	5.45
Toplam	660	100

Tablo 15 boşanmış kadınların % 87.27 gibi önemli bir oranının, geçimlerini tek başlarına sağladıklarını göstermektedir. Anne ve babası tarafından geçimleri sağlananların oranı % 5.45 olup, kardeşleri ve arkadaşları geçimlerini sağlayanların oranı % 7.28'dir.

Tablo 16: Rahat Davranılmayan Durumlar

	Sayı	%
İstediği zaman dışarı çıkıp dolaşamayanlar	300	35.72
Çevrenin dedikodusuna sebep olmamak için eş, dost, akraba ziyaretlerine sık sık gidemeyenler	90	10.71
Giyim kuşamlarına ve hareketlerine dikkat edenler	168	20.00
Evli çiftlerle görüşemeyenler	108	12.86
Boşanmalarını gizleyenler	60	7.14
Davranışlarında son derece ölçülü olanlar	24	2.56
Her konuda rahat davrananlar	12	1.43
Cevapsız	6	0.71
Hiçbiri	12	1.43
Toplam	840	100

Boşanma, kadınların arkadaş, akraba ve çevreyle ilişkilerinde önemli değişiklikler yaratmaktadır. Bu değişikliklerden bir kısmı boşanmış kadın tarafından kolayca kabul edilmektedir. Ancak bazı değişiklikler kadının yeni statüsünde (boşanmış kadın) uyum göstermesini güçleştirmektedir. Sosyal hayatın "evli olma" statüsüne dayalı olarak düzenlediği bir toplumda boşanmış, bir kadının karşılaştığı çeşitli güçlükler olacaktır. Bu güçlükler akrabalarla, arkadaşlarla ve toplumla ilişkilidir.

İstediği zaman dışarı çıkamayanların oranı % 35.72'dir. Giyim, kuşama ve hareketlerine dikkat edenlerin oranı % 20, evli çiftlerle rahatça görüşemeyenlerin oranı % 12.86 olup, çevrenin dedikodusuna sebep olmamak için eş, dost, akraba ziyaretlerine gidemeyenler % 7.14, davranışlarında son derece ölçülü olmaya çalışanlar % 2.86, her konuda rahat davrananlar ise %1.43'dür,

Tablo 17: Yeniden Evlenmeyi Düşünme Durumu

	Sayı	%
Düşünenler	252	38.18
Düşünmeyenler	360	54.55
Hiçbir fikri olmayanlar	48	7.27
Toplam	660	100

Yeniden evlenmeyi düşünenlerin oranı % 38.18'dir. Yeniden evlenmeyi düşünmeyenlerin oranı %54.55'dir. Bu konuda hiçbir fikrim yok diyenlerin oranı ise %7.27'dir. Boşanmış kadınların çoğunluğu, yeni bir evlilik yapmayı istememektedir. Yeni bir evliliğin zor bulunması, eski evliliğe ilişkin olumsuz izlenimler, yeni bir evliliğe yönelmede cesaretini kırabilir. Yeni bir evlilik yapmayı boşanmış kadınlara zor gelmesinin bazı nedenleri olabilir. Stresli bir olaydan sonra boşanmış kadının kendine olan güveninin azalmasına, başarısızlık ve evlilikte yetersizlik gibi duyguların gelişimine olan güveninin azalmasına, başarısızlık ve evlilikte yetersizlik gibi duyguların gelişimine yol açabilir. Bununla beraber,

kadın, yeni evlilik gibi hayatının akışını etkileyebilecek nitelikteki önemli kararların verilmesinde de güçlük çekebilir. Şüphesiz bu güçlükte hata yapma korkusunun ve geleceğin belirsizliğine ilişkin endişesini de rolü olabilir. Ayrıca kadının yeniden evlilikte çocukların engelleyici bir faktör olarak algılandığını göstermektedir. Pek çok araştırmada çocukların engelleyici bir faktör olarak algılandığını göstermektedir. Pek çok araştırmada çocukların yeniden evlilik yapabilme olasılığını azalttığı bulunmuştur.

Tablo 18: Yeniden Evlenme Durumunda Kocada Aranacak Özellikler

Özellikler	Sayı	%
İyi bir iş sahibi olmasını isteyenler	96	13.48
İçki, kumar gibi kötü huylarının olmamasını isteyenler	120	15.63
Anlayışlı olmasını isteyenler	30	3.91
Ailesine karşı sevgi ve şefkat göstermesini isteyenler	432	56.25
Sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasını isteyenler	36	4.69
Hepsi	36	4.69
Cevapsız	18	2.34
Toplam	768	100

Boşanmış kadınların yeni bir evlilikte eşde aranacak özellikler arasında, ailesine karşı şefkat, sevgi göstermesini isteyenlerin oranı % 56.2'dir. Bunu içki, kumar gibi kötü huylarının olmamasını isteyenler % 15.63 oranla takip etme, iyi bir iş sahibi olmasını isteyenlerin oranı ise % 13.48'dir. Anlayışlı, sağlam bir kişilik yapısına sahip olmasını isteyenlerin oranı ise % 4.69'dur.

Eşler arasında çatışmaya neden olan konular arasında ilk sırayı olan iletişim yokluğu olduğu araştırmalarda belirtilmiştir. Kadınların yeni eşde aranacak özelliklerde ilk sırayı alan ailesine karşı sevgi ve şefkat gösterememesi bunu daha iyi açıklamaktadır,

ayrıca geçimsizlik nedenlerinden önemli birisi de ekonomik sıkıntılar ve alkolizm'dir. Yeni eşde bu özelliklerin aranması, geçimsizliği ortadan kaldırması bakımından oldukça önemlidir.

BÖLÜM 4

SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırma kapsamındaki boşanmış kadınların yaş ortalaması 35'dir.

Araştırmaya katılan kadınların yüksek okul mezunları olanların oranı % 32.72 olarak bulunmuştur. Lise mezunu olanların oranı % 29.09'dur. Bunu sırasıyla % 18.18 oranıyla ortaokul mezunları, % 14.34 oranıyla ilkököl mezunları, % 3.63 oranı ile okur-yazar olanlar ve % 1.81 oranı ile okur-yazar olmayanlar gelmektedir.

Devlet İstatistik Entitüsü verilerine göre de hem kadınlar hem de erkekler açısından boşananlar içinde okur-yazarlar en yüksek orandadır (% 97.62). Okur-yazar olmayanların oranı ise % 2.38'dir. Bu durum araştırmamızla bir paralellik arz etmektedir.

Türkiye genelinde boşananların yarısından çoğunu ilkököl mezunları oluşturmaktadır (% 58.64). Bunu sırayla ortaokul ve dengi okul mezunları (%19.86), lise ve dengi okul mezunları (%13.17), bir öğrenim kurumundan mezun olmayanlar (%5.56), yüksek okul mezunları (%2.87) izlemektedir. Bu durum bizim araştırmamızla ters yöndedir. Şöyle ki; bizim araştırmamızdaki kadınların %32.72'si, erkeklerin ise %50.91 yüksek okul mezunudur. Bunun nedeni Ankara ili Çankaya ilçesinde oturanların Ankara'nın diğer ilçelerine göre tahsil seviyelerinin yüksek olmasından kaynaklanmaktadır.

Evlilikleri boyunca kocaların %97.3'nün sürekli işleri vardır. Evlenmelerin çoğunluğu (%54.55) anlaşarak yapılmıştır. Herkes gibi bir yuva kurmak için evlenenler çoğunluktadır. (%62.72).

Kadınların %43.45'nin evliliklerinin 1-5 yıl arasında sürdüğü bulgusu ile Devlet İstatistik Enstitüsü 1990 verilerine göre boşanmaların yarıya yakını (%43.63) evliliğin ilk beş yılı içindedir. Dolayısıyla araştırmamızın sonucu ile Devlet İstatistik Enstitüsünün sonuçları aynıdır.

Kadınların ortalama evlilik yaşları 23, erkeklerin ise 27'dir. Türkiye geneline göre yüksek olan bu durumun sebebi, araştırma kapsamındaki kadınların ve eşlerinin bir çoğunun tahsil seviyesinin yüksek olmasıdır.

Araştırmada kadınların % 65.46'sı evdeki anlaşmazlıkların (geçimsizliklerin) evlendikten kısa bir süre sonra başladığını bildirmişlerdir. Başlangıçta yetersiz bilgiyle kurulan bir evlilikte eşler birbirleri hakkındaki bilgileri en hızlı ve yoğun biçimde evliliklerini ilk yıllarında toplamaktadırlar. Toplanan bu bilgilerin beklentilerle uyuşmadığını görmek geçimsizliklerin özellikle evlendikten kısa bir süre sonra görülmesinde etkili olabilir. Ayrıca eşlerin evlilik için yeterli olgunluğa sahip olmamaları halinde, evlilikte çıkan engeller karşısında, eşe karşı daha hoşgörülü olmayı, problemin çözümü için aktif çaba harcamayı asgari düzeyde tutabilir. Geçimsizlik ne zaman başlarsa başlasın değişik nedenlere dayanmaktadır. Araştırmaya katılan kadınların büyük çoğunluğu baba evlerindeki aile düzenlerinin oldukça iyi olduğunu söylemişlerdir. Ayrıca kadınların % 63.64'ü evliliklerinin baba evindeki düzenden oldukça farklı olduğunu ve evlendikten sonra sürekli huzursuzluk çektiklerini belirtmişlerdir.

Kadınların belirttikleri geçimsizlik nedenleri şöyledir. Birinci sırada en fazla geçimsizlik yaratan durum kocanın içkisi ve kumarıdır. İkinci sırada kocanın karısını dövmesi ve kıskançlık, üçüncü sırada geçim sıkıntısı gelmektedir. Bunların ardından da akrabalarla ilişkiler ve evlilik dışı ilişkiler gelmektedir. Kadınların % 58.18'i kocasıyla konuşarak problemleri çözmeye çalışmışlardır. Ayrıca eş, dost ve yakınlarının tavsiyelerini alanların oranı % 29.09'dur. Kadınların büyük çoğunluğu evliliklerinin devam et-

mesinde ısrarlı görülmektedir. Bunun değişik nedenleri olabilir. Boşanmış kadınların olumsuz değerlendirilmeleri, öte yandan çocukların baba figüründen yoksun olarak yetişmeme isteği öne kadının "baba evinden ayrıldıktan sonra oraya geri dönmemesi gerektiği" şeklinde düşünce kadının boşanıp baba evine dönmelerini engelleyebilmektedir.

Araştırmada boşanma kararı karşısında kadınların ailelerinin tutumu ele alınmıştır. Kadınların % 49.28'inin ailesi boşanmaya karşı çıkmışlardır. Boşanma kararına çocuklarında % 29.49'u karşı çıkmıştır.

Araştırmaya katılan kadınların % 28.97'si boşandıktan sonra uzun süre gerginlik yaşamışlardır. % 17.93'ü boşandıktan sonra depresyona girmiştir. % 17.24'ünün ise boşandıktan sonra çeşitli korkuları olmuştur. % 15.17 uyku sistemlerindeki bozukluktan şikayet etmekte, %9.65'i solunum sistemlerinden rahatsız olduklarını belirtmişlerdir. Ekonomik güçlükler, alışılan yaşama tarzının bozulması, arkadaşlarının uzaklaşması sıkıntı ve huzursuzluğun artmasında etkili olabilmektedir. Boşanmış bireylerin ekonomik güçlüklerle karşılaşması, sosyal etkinlik ve desteklerinin azalması, buna karşılık bağımlı çocuk sayısını ve ebeveyn sorumluluklarının artması depresyon olasılığının evlilere kıyasla daha fazla olmasına yol açmaktadır.

Araştırma kapsamına giren kadınların % 35.72'si istediği zaman dışarı çıkıp dolaşamamaktan şikayetçidir. Giyim-kuşamına ve hareketlerine dikkat edenlerin oranı % 20, evli çiftlerle rahatça görüşemeyenlerin oranı % 12.86 olup, çevrenin dedikodusuna sebep olmamak için eş, dost, akraba ziyaretlerine gidemeyenlerin oranı % 10.71, boşanmalarını gizleyenlerin oranı % 7.14, erkeklerle konuşmaya çekinenlerin oranı % 7.14, davranışlarında son derece ölçülü olmaya çalışanların oranı ise % 2.86'dır.

O boşandıktan sonra çevrenin kendilerine bakışının değişmesinden etkilenen kadınların % 38.71'i morallerinin bo-

zulduğunu, % 25.81'i ise çevresindeki komşularıyla sık sık görüşmediğini, % 12.91'i oturduğu semti değiştirdiklerini belirtmişlerdir. Çevrenin bakışındaki değişiklik kadını duygusal açıdan büyük ölçüde sarsmaktadır.

Boşanan kişinin özellikle de kadının bazı sorunlarla karşı karşıya geldiği bilinmemtedir. Boşanan kadının ekonomik güçlüklerle karşılaşması, sosyal etkinlik ve desteklerinin azalması, buna karşılık bağımlı çocuk sayısını ve ebeveyn sorumluluklarının artmasına yol açmaktadır. Böyle durumlarda kadınların çoğunluğu (% 63.63) ailelerinden yardım almaktadır.

ÖNERİLER

Evlilikte eşler arasındaki çatışmaların boşanmayla sonuçlanmadan önce belirlenmesi (ortaya çıkarılması) hem aile ve hem de toplum sağlığı için gereklidir.

Evlilik birliğini tehdit eden işsizlik, alkolizm, ruh sağlığı gibi önemli sorunların önlenmesine yönelik ülke düzeyinde politikalar belirlenmelidir. Ayrıca kitle iletişim araçları kanalıyla aile birliğini koruyan, evliliği özendirici programlara sık sık yer verilmelidir.

Boşanmanın acısını en çok kadınlar ve çocuklar çekmektedirler. Ailenin dağılmasından sonra çoğu zaman, anne ve çocuklar kime dayanacağını bilememektedirler. Bu noktada devletin koruyucu semsiyesi onlara açılmalıdır.

Özellikle aile geçimsizliği, kötü muamele, dayak, evden kovulma, dayanılmaz ekonomik sıkıntılar, boşanma gibi nedenlerle evini terkederek desteksiz ve yalnız kalan kadınların kabul göreceği, sığınacağı bir barınak bulunmamaktadır. (Son yıllarda, başlatılmış olan faaliyetlerin sayısı yok denecek kadar azdır).

Boşanmaya karşı en etkili ve boşanmayı önleyici tedbir, sağlıklı

bir evlilik kurmaktır. Bunun içinde, evlenecek kişi önce kendisinin kim olduğunu ve ne istediğini, sonra da yuva kurmak istediğini kişinin kendi istekleri ile ne derece uyuşabildiğini iyi bilmeli ve onları bir arada tutacak dinamığın ne olduğunu çok iyi öğrenmelidir.